

Тавоно бувад, хар кӣ доно бувад

(андешаҳо перомуни Паёми Пешвои миллат)

Мукаддима

Дар таърихи навтарини миллати тоҷик Паёми Роҳбари давлат – мачмуи таҳлил, арзёбӣ, як навъ ҳисобот, инчунин, натиҷагирӣ аз фаъолияти ҳукумат ва дар ин асос, ироаи тасмимҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва нақшаҳои ҳаётан муҳимми мақомоти олии мамлакат мебошад.

Нуктаи архимедӣ - тақияҳои ҳуҷҷат баҳогузориҳои қори ҳукумат дар соҳаи иқтисод аст.

Вобаста ба ин, дар Паём, дар робита бо равандроҳои бузурги ҷаҳонишавӣ таъкид мегардад: **«Ба шарофати заҳмати содиқонаи мардуми кишвар раванди созандагиву ободкорӣ бомаром идома ёфта, нақшаву барномаҳои пешбинигардида ҷиҳати таъмин намудани рушди устувори иқтисоди миллӣ ва баланд бардоштани сатҳу сифати зиндагии сокинони мамлакат ҳадафмандона амалӣ карда шуданд**

»

(Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ». – Душанбе. Дониш, 2023. – С. 23)

Чунин ҳулоса бо далелҳои эътимодбахш тасдиқ карда мешавад: **«Сарфи назар аз таҳаввулотӣ дар иқтисоди ҷаҳон идомадошта ва таъсири манфии омилҳои берунӣ ба иқтисоди миллии мо, дар натиҷаи татбиқи самараноки ислохоти иқтисодӣ, амалӣ намудани стратегияву барномаҳо ва тадбирҳои зиддибуҳронӣ дар панҷ соли охир рушди иқтисодӣ Тоҷикистон ҳамасола ба ҳисоби миёна дар сатҳи 7,3 фоиз**

таъмин гардида, мачмуи махсулоти дохилӣ аз 71 миллиард ба 115 миллиард сомонӣ расид ва ба хар сари аҳоли 1,5 баробар афзоиш ёфт

»

(Хамон чо. – С.4).

Аз муҳимтарин масъалаҳои дигаре, ки дар Паём мавриди баррасӣ қарор дода шуд, вазъи соҳаи маориф ва рушди маърифатнокӣ дар солҳои наздик ва дарозмуддат мебошад. Мавзӯи баҳси мо ҳамин ҷанбаҳои дар бар мегирад.

Эҳёи манзалати хирад

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон, ханӯз аз рӯзҳои аввали интиҳоб шудан ба макоми Сарвари давлат, ба масъалаи рушди илм, мактаб ва маориф таваҷҷуҳи хоса зоҳир намуд.

Давраи роҳбарии мухтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки ба баҳти миллати тоҷик, зиёда аз чоряк асрро дар бар мегирад, замони гул – гулшукуфии асосҳои бунёдии давлати миллии тоҷикон, аз ҷумла, соҳаи мактабу маориф мебошад.

Агар ба қавли таърихнависон, асри Х – замони салтанати Сомониён, давраи тиллоии таракқиёти илм, адабиёту фарҳанг ёдоварӣ шавад, замони роҳбарии Пешвои миллат дар шароити имконоти навин, бидуни шак, муассиртар, самараноктар ва бузургтар аз он аст. Чунин амал, бо мантики сухани Отто фон Бисмарк, ки хангоми муколамааш ба халқ гуфта буд:

«Мо нисбати

падарони худ бехтар кӯшиш ва натиҷабардорӣ хоҳем кард!

»

, ҳамоҳангӣ мекунад.

Ин дастовардҳо дар Паём возеҳ тафсир гаштаанд.

Муҳимтарин таъйиноти давлат ва давлатдорӣ таъмини амният (1) ва сиёсати иҷтимоӣ (2) мебошад. Сабаб ва натиҷаи ин ду ҷузъиёти бо ҳам дар алоқамандӣ, пайвастагӣ,

вобастагӣ ва муайянкунандагӣ буда, дар Паём инъикос меёбад: **«дар панҷ соли охир танҳо барои рушди соҳаҳои маориф ва тандурустӣ 36 миллиард сомонӣ равона гардида, ҳиссаи маблағгузори соҳаҳои иҷтимоӣ дар ҳаҷми умумии хароҷоти бучети давлатӣ 44 фоизро ташкил кард**

»

(Ҳамон ҷо. – С.5).

Бехтарин инъикоси далелнокии ҳулосаҳои мантиқӣ рақамҳо ҳисобида мешаванд. Исбот кардан, асоснок намудан тавассути аёният, нишон додани натиҷаҳои ғайолият бозгӯкунандаи ҳақиқат мебошанд. Дар Паём ин усул эътимодбахш баён мегардад: **«Дар давраи зикршуда аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблағгузорӣ 842 биноӣ муассисаи таълимӣ барои 382 ҳазор хонанда, аз ҷумла дар соли 2022-юм 190 биноӣ таълимӣ барои 87 ҳазор хонанда сохта, ба истифода дода шудааст**

»

(Ҳамон ҷо. – С.5).

Аз дигар лиҳоз, далелнокии мантиқӣ он аст, ки ҳуди ҳақиқати воқеӣ ҳосияти дарки мустақилро касб мекунад. Тасдиқи он ба сарфи вақт ва кӯшиши маҳз ниёз надорад. Ба забони одӣ, инфрасохтори соҳаи маориф зина ба зина, бо ташаббуси Роҳбари давлат сохта ва дар истифодаи муаллимон, наврасон, ҷавонон, падару модарон қарор дода шудааст. Яъне ин натиҷаҳо ба ҳамагон маълуманд.

Чунин дастовардҳо дар роҳи рост, худ ба худ ба даст намеоянд.

Ҳуди таърих ҳам дар асл падидае нест, ки аз он амал рӯяд. **«Таърих ҳеҷ қорре намекунад. Вай ягон ҳел бойигарии беохир надорад**

»

. Он

«

дар ягон ҷабҳа мубориза намебарад!

»

. На

«

таърих

»

, маҳз инсон, инсонӣ воқеӣ, зинда – ана ҳамин аст, ки ҳамаи ин қорхоро анҷом медихад. Ҳамаи ҷизро дорад

.

«

Таърих

»

ягон ҷаҳси алоҳида ҷаҳс нест, ки инсон аз он хамчун восита барои амалӣ кардани максадҳои худ истифода намояд. Таърих гайр аз ҷаҳолияте, ки одам дар он максоди худро амалӣ мекунад, чизи дигаре ҷаҳс нест

»

.

(

Иктибос аз асари В.А. Малинин «Философия революционного народничества». –М.: Наука, 1972. – С.211

).

Таърихсоз Инсон аст, ки ба вақту муҳит муҳтаво мебахшад.

Шахсияти муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон номи миллати тоҷик, давлати миллии тоҷиконро машхури олам сохт. Сиёсати маорифпарварии Пешвои миллат қисмати муҳими ин маъруфият махсуб мегардад.

Ҳамзамон, мантиқ ва усули сиёсати Роҳбари давлат, аз ҷумла, дар самти маърифати умумимиллӣ, ба андешаи мо, бар чор унсур асос ёфтааст – **ваҳдати милли (1); ҷаҳду кӯшиши ҳастигнопазир барои рушду тараккии милли (2); ояндабинӣ (3) ва навовариву нағмонӣ (4).**

Ҳамагон шояд онанд, ки муносибати Пешвои миллат ба соҳаи илму маориф ҳосияти энциклопедӣ дорад. Бурду бохт ва тақдирӣ имрӯзу фардои давлатро, пеш аз ҳама, дар сатҳ, сифат ва самарай ҷаҳолияти соҳаи маориф медонад.

Муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, шояд аз нодиртарин раҳбарони сиёсии олам аст, ки бо мардуми одӣ ба тарзи мустақим, рӯ ба рӯ суҳбат ва ҷаласаҳо меорад. Бо тамоми кишроҳои аҳоли - оғоз аз мактабҳои ибтидоӣ, миёна, олии, деҳқонон, коргарон, олимон, кормандони соҳаҳои эҷодӣ, аъзои ҳукумат бо сарфи қимматарин арзиш - вақт, батафсил, таҳассусмандона, бурдборона, бо дарки ҳусусияти шахсӣ, дараҷаи дониш ва касбияти ҳар кас муошират мекунад. Ба муҳтавои нутқи ҳар қадам тавачҷуҳи махсус зоҳир менамояд. Бо ин восита меҳонад, тасаввурот ва маълумоти худро оид ба ҳолу аҳвол, сатҳи маърифатнокии онон бозсанҷӣ, ҳулосабарорӣ ва ҷорачӯӣ кунад. Ин усул ва тарзи давлатдорӣ намунаи олии ҳидояткунандаи раҳбарист.

Он нуктаро таъкид бояд кард, ки яке аз мавзӯҳои марказии муҳоқимаронии Сарвари давлат, таъкид кардани нақши илм, дониш, мактаб, маориф, касбият ва таҳассусмандӣ

дар ҳаёти имрӯза ва ояндаи миллат мебошад.

Чахонбинӣ, тақдир ва таърих

Бузургтарин фочеахое, ки дар тӯли асрҳо ба сари миллати тоҷик омадаанд, аз зарфияти камтарини дарки оммаи мардум дар кибולי воқеияти ҳаёт сарчашма мегиранд. Одамон тақдирӣ имрӯза ва фардои худро на ба қудрат, тавоноӣ, воқеият, имконоти инсонӣ, ҳолат ва вазъияти ақлонии мавҷудоти соҳибтафаккур, балки ба он тахминҳо ва чахонбинӣҳо ҳавола мекунанд, ки аз доираи мавҷудоти моддӣ берунанд.

Саволе ба миён меояд, ки барои чӣ, ҳадди ақал, дар Осиёи Миёна ва умуман Осиёи Бузурги Марказӣ, миллати тоҷик нисбат ба дигар халқияту миллатҳо майли зиёдтар ба таваққалу тақдирсолорӣ дорад? Хатто намоёндогони аз лиҳози таҷрибаи зиндагӣ варзида ва соҳибмаълумоти он тамоюл ба фарҳангу чахонбинӣ доранд, ки аз рӯи моҳият, таъйиноти сиёсӣ ва идеологӣ наметавонанд, ба ғормонҳои давлатдорӣ милли созгор бошанд. Дар ин ҳода бо ҳазорҳо қавонони ғумроҳ, ки барои ҳимояи манфиатҳои геополитикии абарқудратҳо дар ҳориҷи мамлакат чун медаханд, ҳамақидатӣ бунёдӣ ба намоиш меғуздоранд. Агар он ғурӯҳ (*қавонон*) *ҳонаҳез* ба «ҷиход» раванд, ин ғурӯҳ (*зиёиёни милли*) –

«

мағзи миллат

») дар ҷабҳаи сачда пешсафанд.

Дар мушкилоти миллии фарҳангӣ ва чахонбинӣ сиёсӣ афтодани миллати тоҷик ғакат ҷойи таассуф аст. Аммо онро мебоҷад аз лиҳози илмӣ – таърихӣ дарк ва тавассути маърифатиқунонӣ ҷораандешӣ қард.

Натиҷабардорӣ ва ҳулоса он аст, ки руҳ ва маънавиёти ғайримиллӣ натиҷаи ҳолати ғуломӣ, адами пуштибони аслӣ – ҳокимияти сиёсии миллати тоҷик дар тӯли ҳазор сол аст.

Кова, ки донад задан бар сари Заххок путк,

Кай шавадаш пойбанд кӯраву сандону дам.

(*Хоконӣ*)

Мутаассифона, ин ҳолат, батадрич, чомеаро ба мушкилоти ислохнопазир мебарад. Ва кор агар ин асту вазъ ину фикру пеша ин, шояд кавм як замон аз пахлуи тахлили таҷрибаи таърихи фочеабораш гузарад. Ба атроф нигарад. Ворида андеша гардад, то теша аз решаи хеш баргирад.

Нуктаи низомии бухрони акидати аввали солҳои навадум пуштибонӣ аз назарияи босмачигарӣ ва хомӯшии ризоятмандонаи «мағзи миллат» – ғиёбат буд. Хамагӣ бо гузашти чанд моҳ, чомеаи тоҷик аз назария ба амалияи он –

ҷиҳодгарӣ

ро ба роӣ гашт.

Акси сарои ҷаҳонбинии зиддимиллӣ дар шаклҳои гуногун ғиёбат хамчун шабаҳ баръало ба ҷашм меҳӯрад. Ва ба ғӯшҳо мерасад.

Яъне масъалаи ба алангаи ҷанги шаҳрвандӣ фарогирии ҷавонони солҳои шастуму ҳафтодуми асри гузашта, зеро таъсири ақидаҳои муллоҳои ифротӣ мондани онҳо, хамчун камбуди бузурги давлат ва давлатдории он замон бояд ба инобат гирифта шавад.

Мусаллам аст, ки агар ҳар як нафар аз эҷодиёти адибону олимони классик ва муосири тоҷик дар доираи муҳтавои барномаи таълимии давр баҳравар мегашт, ҷараёни тарбия вазираи асосии худ – муътакидкунониро иҷро карда метавонист, назарияҳои

зиддимиллӣ аз захираҳои эҳтимолии қувваҳои ҳаракатдиҳандаи худ маҳрум мегашт.

Давлати миллӣ ва мактаби миллӣ

Таваччуи ғавқулодаи Пешвои миллат нисбат ба ғайолият, сифат, самараи мактаб ва маориф ҷанбаи бунёдӣ – таърихӣ дорад.

Бузургтарин олимони ҳама давру замон асос гузоштан ва ҳифз кардани соҳти давлатдориро берун аз масъулияти мактаб шиори хушқу ҳолӣ ва амали бебунёд ҳисобидаанд.

Ҳанӯз дувуним ҳазор сол қабл, яке аз саромадони ғалсафаи объективи олам Аристотел таъкид кардааст: **«Конунгузор мебояд ба тарбияи ҷавонон аҳамияти ғавқулода диҳад. Маҳз дар давлатҳое, ки ҷунин муносибат нест, ҳуди соҳти давлатдорӣ зарар мебинад**» (Аристотель. Политика. –М.: РИПОЛ классик, 2010. –С.535).

Ғайласуфи Юнони Қадим, бидуни дудилағӣ, гаштаву баргашта, хотиррасон мекунад, ки **барномаи таълимӣ, китоби дарсӣ, муҳтавои тарбия, умуман, сиёсати ҳукумат дар соҳаи таълиму тарбия бояд таҳти назорати қатъӣ ва қорбарии давлат бошанд**.

Ӯ бо дилсӯзии маҳз таъкид месозад: **«Оҳир, тарбия бояд ба ҳар як соҳти давлатдорӣ мувофиқат наояд. Сифатҳои ба худ ҳоси ҳар як соҳти давлатдорӣ, асосан, барои ҳифзи ҳамон соҳти давлатдорӣ хизмат мекунанд**»

(Хамон чо. – С. 535).

Дар идомаи суҳан Аристотел таълиму тарбияро чанин, асос, ибтидо, сабабгори тавлид ва шаклгирии муҳтавои соҳти давлатдорӣ мешуморад: «**Тарбия аз оғоз бунёнгузори соҳти давлатдорӣ аст**» ва чун

устоди бузурги одамизод хотиррасон мекунад

:

«

Хама вақт сифати нек шакли хуби соҳти давлатдориро таъмин менамояд

»

(Хамон чо. –С.536)

.

Фаромӯш кардан ба фоидаи ояндасозӣ нахоҳад буд, ки **як сабаб дар як ҳолат, дар як шароит ва дар як вазъ натиҷаи якхела ба бор меорад.**

Факат дар ҳар ҳолат бахонаҳо гуногун мешаванд.

Аммо ин муҳим нест. **Ба ғайр аз ин, байни сабаб (1), натиҷа (2), шароити мувофиқ (3) алокаи ногуастани вучуд дорад.** **Сабаб бошад, барои он шар**

оит

омода гардад,

натиҷа

ба зуҳуроти бебозгашт мубаддал мешавад.

Чанги шаҳрвандии Тоҷикистони солҳои навадум ҳодисаи осмонӣ ва ғайриҷашмдошт набуд. Анҷари дар ҳамин сарзамин рӯидаи ҳосияти захҳои гирифта буд.

Роҳбарон ва қувваҳои ҳаракатдиҳандаи зиддимилӣ дастпарварда ва маҳсули ҳамоно мактабҳои аз назорати давлат ва сиёсати давлатдорӣ дурмонда буданд.

Тасдиқи чунин натиҷаи сабабӣ кашфиёт нест. Аз «**умри Хизр дарозтар ва аз мулки**

Искандар фаротар

» (таъбири Хофиз

) аст.

Вобаста ба ин бори дигар мурочиат шавад ба китоби «Сиёсат»-и Арасту, ки мегӯяд: «**Ба хотири он ки давлат, дар мачмуъ, хамагӣ як максатро мадди назар дорад, мусаллам аст, ки барои хама ӯ т а р б и я и ӯ я ӯ г о н а в а я к х е л а ӯ лозим аст. Ва гамхориву муносибат ба чунин тарбия мебояд ӯ к о р и ӯ м у м ӯ й ӯ бошад, н а ӯ ш а х с ӯ й, мисли он ки дар холи хозир хар касе чунин хаёл дорад ва он чизе, ки ба сари ӯ меояд**

»

(Хамон чо. – С. 536).

Аристотел назарияи худро дар доираи категорияи «**манфиат**»- и давлатдорӣ, ки асоси онро а м н и я т, р у ш д в а т а р а к к и ё т ташкил мекунад, чунин шарҳ медиҳад:

«

Чизе, ки манфиати умумӣ

(давлатмехварӣ

—

С.Я.)

дорад, мебояд дар ӯ доираи фаъолияти дастачамъӣ халлу фасл гардад

»

(Хамон чо. – С. 539).

Ба ибораи дигар, худӣ тарбия ҳамчун мафҳуми системавӣ амалест, ки барои ташаккули шахсият, дар асоси арзишҳои руҳӣ ва маънавию ахлоқӣ, барои таъмини манфиатҳои шахс, ҷомеа ва давлат, дар замири одамон бедор кардани ҳисси ватандӯстӣ, масъулияти бузурги шаҳрвандӣ хизмат намуда, аз муҳимтарин вазифаҳои давлат махсуб мегардад.

Давлат ҳамчун субъекти ҳуқуқӣ наметавонад ва ҳуқуқ ҳам надорад, ки дидаву дониста ва бошуурона, дар дохили ҷомеа нисбат ба падидаҳои аз лиҳози тарбия номуваффақ, ки имкон дорад дар ояндаи наздик ва дур ба сохти конститутсионӣ, суботи мамлакат хатар эҷод кунанд, бетараф бошад.

Чунин талабот фарогири ҳама кишрҳои ҷомеа аст. Он чунин масъулияти бузургро бар дӯши падару модар, мактабҳои миёнаву олӣ, масъулони соҳаи дин, ҳулоса, қулли ҷомеа мегузорад. Муколамаи байни одамон мебояд дар асоси арзишҳои

умумибашарӣ ба мақсадҳои рушди милли созгор бошад.

Оё гуфтан мумкин аст, ки ин хулосаи нав ё ҷавбулода аст?

Албатта, не.

Аристотел дар ин маврид нуктаҳои принсипиалӣ, ба андешаи мо, махсусан муҳимро таъкид месозад, ки онҳоро ҳамчун сармашки ҷаъолият ба назар нагирифта мумкин нест: «**Набояд фикр кард, ки хар шахрванд худ ба худ аст. Не, ин тавр нест. Хамаи шахрвандҳо м а н с у б ба да в л а т мебошанд. Барои он ки хар кадоми онҳо як ч у з њ и да в л а т хастанд. Ва ғамхории хар кадом бояд парастории ҳамаро дар назар дошта бошад**» (Ҳамон ҷо. – С.536).

Шароити воқеии ҷаъолият

Паём барои ҷомеа ҳамчун сарчашмаи маълумоти асли мебошад. Вақте одамон дар бораи соҳаҳои гуногуни давлатдорӣ донишҳои ҳамсон ба воқеият пайдо мекунанд, сарфаҳм рафта ба моҳияти масъалаҳои ҳаётан муҳим, ки ҳукумати мамлакат барои ҳаллу ҷасли он тамоми неру ва имконоти ҳудро сарф кардааст, осон мегардад.

Боиси эътироф, эҳтиром ва қадриносии, ки матни Паём дар ҷаҳорҷӯбаи талаботи илмӣ, ба назардошти таҳаввулот ва диғаргунии мавзӯ омода гардида, нуктаҳои аслии он бо истифода аз методи муқоисавӣ – таъриҳӣ асоснок карда шудаанд: «**Дар 31 соли истиклоли давлатӣ 3430 муассисаи нави таълимӣ барои қариб якуним миллион хонанда сохта, ба истифода дода шуд. Ҳол он ки дар 70 соли замони гузашта, ҳамагӣ 3229 муассисаи таълимӣ бунёд гардида буд**

»

.(

Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ». – Душанбе. Дониш, 2023. – С.5).

Тоҷикистон бо вучуди бухрони сангини тахмилӣ, имконоти нихоят маҳдуди захираҳои сӯзишворӣ ва мушкилоти геополитикӣ ба чунин дастоварди бузург ноил гардида бошад ҳам, дар арзёбӣ ва ҳулосабарории кори анҷомшуда, усул ва қорбарии хирдамандонаи Роҳбари давлат – ҳеҷ вақт қаноат нақардан ба натиҷаҳои фаъолият мушоҳида мегардад: **«Бо вучуди ин, қорҳои то имрӯз дар ин самт амалигардида ҳоло ҳам басанда нестанд»** (Ҳамон ҷо. –С.5).

Яъне нақшаҳои бузург ҳоло дар пешанд.

Ҳукумати мамлақат меқӯшад, ба инкишофи ҳаматарафаи шахсият – бойигарии маънавӣ, поқизагии ахлоқ ва инкишофи ҷисмонӣ, ки бунёди он дар шароити таҳсилоти миёна гузошта мешавад, минбаъд ҳам таваҷҷуҳи ҳосса зоҳир намояд.

Инсон – маҳсули ҷамъият ва муносибатҳои ҷамъиятӣ

Агар одам асноӣ ба дунё омадан мафҳум ва падидаи биологӣ бошад, мартабаи «инсон», «шахс», «шахсият» қисмат ва маҳсули ҷомеаи инсониву муҳити иҷтимоӣ аст. Тибқи ҳулосаи олимони маъруф **«...моҳияти инсон истилоҳи мафҳум, номуайян нест, ки ба як шахс мансуб бошад. Воқеан, одам маҷмуи қулли муносибатҳои ҷамъиятӣ аст»**

.

Одам офаридаи ҷисмонӣ, маводи олии табиат аст. Ҳосияти анатомифизиологӣ ва қонунмандии биологиро дар худ таҷассум меқунад. Ҳамзамон бо ин, **табиат дар шаклгирии муҳтавои ҷаҳонбинии сиёсӣ ва иҷтимоии инсон нақш дошта наметавонад.**

Ам

мо на танҳо забон, шеваи гуфтор, ҷаҳонбинӣ, муносибат ба олами ҳаёт - муҳити атроф, балки аз «қорпой» ба ду по истода роҳ ғаштанро ҳам одам аз одам меомӯзад.

Аз тарафи дигар набояд гумон кард, ки муносибатҳои ҷамъиятӣ зухуроти аз инсон дур ва ҷудогонаанд. Баръакс. Худи муносибатҳои ҷамъиятӣ мохият, мағз андар мағзи инсонро ташкил мекунанд.

Натиҷаи муносибати худи одамон дар асоси фаъолияти дастаҷамъӣ (*ҳамкорӣ, муомила, муошират, табодули афкор, ҳамраъӣ*), шакл мегирад. Маҳз дар асоси муносиботи ҷамъиятӣ ҷанбаҳои дарк (*сарфаҳм рафтан, фаҳмидан*)-и олами атроф (*табиат, ҷамъият, давлат, тамаддун, фарҳанг, дин ва ғ.*) ба вучуд меояд.

Ҷаҳонбинӣҳо, идеяҳо, ормонҳо, нияту мақсадҳои ақидаҳои ба инсонҳо зарурати гурӯҳбандии иҷтимоиро дар ҳар шакл ҳидоят мекунанд. Асос мегузоранд.

Пас ин террористҳо, ифротгароён, ҳудкушҳо - дишхо, ансоруллоҳҳои наҳзатӣ, салафӣҳо, таҳрирӣҳо, унсурҳои зиддимиллӣ кай? Дар кадом ҳолат? Аз кучо пайдо шуданд?

Надоштани дониши бунёдӣ, раҳгумҳои зиддимиллӣ, фосолагирӣ аз ҷаҳонбинии маорифпарварона дар муҳити муайян – оила, муассисаҳои таълимӣ, корхонаҳо, алоқа бо шахсони ифротгаро сабаб шуд, ки садҳо ҷавон ба гурӯҳҳои террористии байналхалқӣ ҳамроҳ гашта, миллат ва давлати Тоҷикистонро дар арсаи олам бадном созанд. Ва ин ҷараён шиддат гирифта истодааст.

Дар назария ва амалияи таъмини вазъи амниятӣ давлат, ҳам дар дараҷаи миллӣ ва ҳам байналмилалӣ, се мафҳум ҳамчун истилоҳи қолабӣ (формула) истифода мешаванд: рақиб (1); мақсад ва ниятҳои рақиб (2); қувва ва воқитаҳои таъмини амниятӣ давлати миллӣ (3).

Таҳлилгар, масъул ва тасмимгир мизон ва таносуби ин се ҷанбаҳо мебошад пайвасти пайгир бошанд. Дар муддати 24 соат.

Аммо «амният» мафхуми фардӣ, идоравӣ, соҳавӣ, махсускунонида ва маҳдуд нест. Таъмини амнияти давлат мафхуми занҷиравӣ аст. Низоми ягонаи дар меъёрҳои конституционӣ муайяншуда мебошад. Он фаъолияти мачмуи дастгоҳҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, маърифатӣ, идеологӣ, фарҳангӣ ва монанди инҳоро дар бар мегирад. **Дар занҷир ҳалкаи сустрарин оқибат мешиканад. Ва занҷир таъйиноти худро аз даст медиҳад.**

Агар аз рӯи назарияи воқеият, ҳамчун категорияи мантик назар кунем – **бадтарин ҳақиқат бехтар аз бехтарин раҳгумзаданхост**

. Яъне системаи ягонаи таъмини амнияти миллӣ, ки қисмати асосии онро **мактаб ва маорифи умумӣ ташкил мекунад, дар муқобили идеологияи геополитикии ноором сохтан ва шикаст додани давлатҳои миллӣ, номуносиб будани худро дар амал, дар таҷриба нишон дода истодааст.**

Албатта, ҷанг ҳамчун истилоҳ мафхуми сиёсӣ, ифодакунандаи мақсад ва ҷараёнҳои сиёсӣ барои тағйир додани вазъ ва андозаи истифодабарии манфиатхост. **Ҳамчунон, ҷанг ягона воситаест, ки сифат ва самаранокии системаи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, илмӣ, таълимӣ, тарбиявӣ, фарҳангӣ ва идеологии як давлат дар он имтиҳон карда мешавад.**

Набудани ҷанг сулҳ аст. Аммо вазъи минтақа ва ҷаҳон, ки Тоҷикистон ҷузъи он аст, ниёз ба шарҳи иловагӣ надорад.

Агар вазъияти маънавӣ – идеологии насли ҷавон дар ҷаҳорҷӯбаи мафҳумҳои баёншуда тафсир гардад, ба манфиати суботи пойдори давлатдорӣ арзёбӣ кардани он мушкул мешавад.

Фаъолияти мактаб, маориф - кӯшишҳои ташаккули ҷаҳонбинии мардум, махсусан ҷавонон, мебошад ба он нуктае равои карда шавад, ки маҳз ҳуди инсон, дониш, ҳирад, ақл ва фаросати ӯ омили хушбахтии ӯст. Ҳалкҳои пешқадами олам, ки имрӯз мусулмонҳо пойбанд ва вобастаи онҳо ҳастанд, барои худ афсона, тасаввуроти гайриодӣ намебофанд. Сачда ба донишу ҳирад мекунад. Ба умеди ғазилат ва донишҳои заминӣ ҳастанд. **Ба гуфти Абуалӣ Сино, агар ба ҷароғ равагӣ ҷон бахшад, ба инсон илм.**

Инсоне, ки ба илму ҳиради одамон бовар дорад ва ба он таҷма мекунад, барои худ ва ҷомеа муфид, ҳадди ақал, безарар аст.

Холат, муносибат, вазъият

Тавре таъкид гардид, мактаб муҳимтарин ҳалқа дар занҷири ташаккули ҷаҳонбинии давлатдорӣ миллӣ мебошад. Он муҳтаво ва тарзи фаъолияти шуури ҷамъиятиро асос мегузорад (1), наврасон ва ҷавононро барои шинохти олам, фаъолияти амалӣ – шакли ҳастии ҷомеа ва қонунҳои амалқарди он омода месозад (2).

Аз эҳтимол дур аст, ки бақамолрасии инсон ҳамчунин даврано дар зарфияти синнусолӣ, бори дигар пайдо мекарда бошад. Ин масъулияти бузург дар Паём, тавассути рақамҳо дар тағйироти қиёс хотиррасон мегардад: **«Имрӯз дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии кишвар 2 миллиону 300 ҳазор нафар хонандагон ба таҳсил фаро гирифта шудаанд. Соли 1991 ин нишондиханда ҳамагӣ 1 миллиону 325 ҳазор нафарро ташкил медод**

». (Ҳамон ҷо. –С.5).

Сиёсати Роҳбари давлат дар созишҳои шароити таълимӣ ин воқеиятро ҳам ба назар гирифтааст. Ва дар шумора, суръат ва сифати бунёди боргоҳҳои маърифатӣ, бидуни шак, Тоҷикистон дар минтақа аз ҷумлаи беҳтаринҳост.

Ба тарзи дигар, ҳукумат вазифаи ҳудро барои муҳайё сохтани имконоти воқеии тарбияи насли наврас ва ҷавонон иҷро мекунад.

Аммо таҷрибаи амалӣ нишон медиҳад, ки сифати кори мактаби имрӯза, дониши хонандагон, муносибии маърифатнокии шогирдон бо зарфияти синну сол ва дараҷаи таҳсил, бо шароити ҳақиқӣ, ки барои муаллимону талабагон омода гардидааст, дар мувофиқати пурра нест.

Аслан, суҳан на танҳо дар бораи донишҳои бунёдӣ дар соҳаи илмҳои дақиқ меравад. Ин масъала ниёз ба баҳси алоҳида дорад.

Мавриди назар маълумот, тасаввурот, дарки мавзӯ дар бораи маҷмуи ҷаҳонбинӣ оид ба таърихи миллат, фарҳанг, тамаддун, адабиёт, меъёрҳои грамматикӣ забони модарӣ, ҳуқуқ, умуман, фанҳои гуманитарӣ дар доираи барномаи мактабӣ аст. Маҳз ҳамин доништанҳо мавқеи шахрвандии насли наврас, ҷавонро нисбат ба мафҳумҳои Миллат, Ватан, Ҳештаншиносӣ ва Худшиносии миллӣ муайян месозанд. Ҷаҳонбинии ояндагони ҷомеа ба зиндагии шоиста мутобиқ ва мувофиқ мекунонад.

Ин камбуди ҷиддӣ, ки мавриди ишора қарор гирифт, ҳатто дар рафти таълим дар курсҳои болоии мактабҳои олӣ, ки акнун омодагии донишҷӯ ба сифати мутахассис мебошад шинохта шавад, баръало мушохида мегардад. Охир, **«мактаб қувваи бузургро менамояд, ки он тақдирӣ халқро ба давлатхоро дар асоси фанҳо ва принсипҳо, ки дар системаи таълими мактабӣ ҳамчун таҳкурсии ӯ таъйин шудааст, муайян мекунад»**

(Д.И. Менделеев. Сочинения. Т.1. – М., 1934. – С.153).

Тавачҷуҳ қарда шавад ба ибораҳои **«дар асоси фанҳо ва принсипҳо (1) (асос, қонун, усул, бунёд, шарт.**

Русско-таджикский словарь. –М.: Русский язык, 1985. – С.854)

дар системаи таълими мактабӣ (2)

»

.

Принсип, аз ҷумла, дар соҳаи маориф ҳам, талаботи моддаи 1, боби 1–и Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Дар ҳамин асос, санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ қарорд ва роҳандозӣ шудаанд. Маҳз аз рӯи талаботи мазкур барномаи таълимӣ қарорд ва қитобҳои дарсӣ навишта мешаванд. Яъне муҳтаво ва ҷараёни таълиму тарбия аз ҷиҳати то боло, сарфи назар аз шакли моликият ва мансубияти молии инфрасохтори муассисаи таълимӣ, алоқамандии ногустастанӣ бо масъалаҳои бунёдӣ ва суботи давлатдорӣ пайваст мекунад. Се ҷузъиёт - қонун (1) - барнома (2) - қитоби дарсӣ (3) танзимгари муҳимми фаъолияти мактаби миллӣ мебошанд. Ба талаботи рӯзмарраи ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ – маънавии давлатдорӣ миллӣ мувофиқат доштани мантиқи таълиму тарбияро ҳамчун талаботи бунёдии манфиатҳои миллӣ тасдиқ менамояд.

Қитоби дарсӣ офарандаи инсон аст.

Мутаассифона, замони истиклол, то ба хол, натавонист насли нави муаллифони барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсиро ба майдони эҷоди илмӣ ворид созад. Онҳоро дар байни устодон, шогирдон, маорифпарварон, падару модарон, аҳли чомеа муаррифӣ кунад. Муассир ва соҳибэҳтиром гардонад. Номварӣ, шухрат ва манзалати муаллифони китобҳои то ибтидои солҳои навадумро барқарор намояд. Аз лиҳози илмӣ ба дилхо бишинонад. **Гузашта аз он, баъзан китобҳои дарсӣ аз рӯи мазмун ва мундариҷа, аз маводи таълимии хурофотӣ ва бегонапарастии муллоҳои бесалоҳият** (шо
яд баръакс
)

фарқ намекунад.

Баъзе олимоне ҳам, ки дар замони шуравӣ то андозае соҳибэҳтиром буданд, бо навиштани китобҳои дарсӣ, дар замони истиклолият ҷойгоҳи худро, амалан ва бори дигар дар ботлоки фурсатҷӯнаи ҷаҳонбинии асримиёнагӣ ва хурофотӣ нишон доданд.

Мушкил он аст, ки тасаввуроти ғайриилмӣ ва бардурӯғ ақлҳоро дар муҳосира ва сарбастагӣ нигоҳ медоранд. Суиистифодаи наврасону ҷавононро, аз ҷониби унсурҳои зиддимилӣ, осон мегардонанд.

Бидуни шак, ин ҳолат аз бемасъулияти мансабдорони соҳаи илму маорифи мамлакат шаҳодат медиҳад, ки ғайриилмӣ солҳо, такрор ба такрор, худро дар ҳамин мавқеъ ва дар дараҷаи ҳамин гуна муносибат нишон медиҳанд.

Аз лиҳози дигар, таълифи ҷунин китобҳои дарсӣ аз камбуди маънавиёт ва руҳияи миллии муаллифоне, ки ба ҳар роҳу восита ҷунин ҳукукро пайдо мекунад, гувоҳӣ медиҳад.

Вобаста ба ин, хотирнишон бояд кард, ки инсон соҳиби ду нутқ аст: маънавӣ, ҳаёلى, дар шакли хомӯшӣ, вақте инсон дар муқола бо ҳақиқат танҳо мемонад (1). Ва берунӣ, зоҳирӣ, шифоҳӣ (2). **Нутқи дохилии инсон афзалтар аз нутқи шифоҳӣ аст. Он худ ба худ, яққа ба яққа аст. Ҳисоботи Ақл, Адл, Инсоф ва Вичдон дар назди ҳақиқати Инсон.** Хофиз ба ҳамин муқодала ишора карда мегӯяд:

Дар андаруни мани хастадил надонам кист,

Ки ман хамӯшаму ӯ дар фигону дар гавгост?

Аз он ба дайри мугонам азиз медоранд,

Ки оташе, ки намирад, хамеша дар дили мост.

Маликушшуаро Бахори Хуросонӣ (1886 – 1951) «Шохнома»-и Фирдавсиро беш аз сад маротиба мутолиа мекунад. Гаштаву баргашта ба шохкориҳои як хамватани худ, ки дар замони ҳокимияти мустабиди бегонагон, чон дар хатар, умри азизи худро ба шаъну шони миллати тоҷику форс бахшидааст, сари таъзим фуруд меорад. Аз холи хамватанони замони худ, ки умре ба чоппулӣ ва бегонапарастӣ машғул буданд, дилаш зах мекашад. Ва бе каламу коғаз, ба дуриҳои дур менигарад. Худ ба худ, бадохатан ба Фирдавсӣ мурочиат карда, мегӯяд:

Туро сано кунаму бас, ки з-ин дагал мардум,

Хаме надонам як тан, ки мустаҳиқи саност.

Дарег, ки аз паси умр хизмати ватанӣ,

Надид чашмам як чузв аз он чӣ дил меҳост.

Зи пухтакории агёру хомтабъии кавм,

Чунон бисӯхт димогам, ки дуд аз он бархост.

Баркасди хурофотпарастони замони худ мефармояд:

«Шохнома» хаст беигрок Куръони Ачам,

Рутбаи донои Тӯсӣ, рутбаи пайгамбарист.

Ва андешаи худро чавонмардона хулоса мекунад:

Ба сад нишон, хунар андеша карда Фирдавсӣ,

Наузибилах, пайгамбар аст, агар на Худост.

Мухиммияти сухани Фирдавсиро барои хама даври замон ва то абад бар зидди андешаи гуломӣ таъкид месозад:

Эй ҳакими номӣ, эй Фирдавсии сеҳрофарин,

Эй бар хар фан дар сухан чун марди як фан устод,

Шӯру эҳёи Ватан гар дар дили покат набуд,

Рафта буд аз турктозӣ хастии Эрон ба бод.

Аз ин лиҳоз, вақте сухан дар бораи тарбия ва таълим меравад, маънои омӯхтан, омӯзонидан, роҳнамоӣ, сарварӣ, ғамхорӣ ва ҳимоя кардани ҳамватанро дорад. Чунин ҷараён мебошад тамоми ҳаёти инсонро фарогир бошад. Муваффақияти миллат, таъмини амният ва рушди он ба раванд ва натиҷаи ҷамъиятикунонии (милликунонии) андешаи аъзои он вобаста аст.

Дар навиштани китобҳои дарсӣ дар соҳаҳои забон ва адабиёти тоҷик, солҳост, ки вазъият ба нафъи манфиати илмӣ ҳалли ҳудро намеёбад. Дар ин самт максаднокӣ, ба талаботи сохти давлатдорӣ пурра мувофиқат кунонидани мундариҷа ва муҳтавои

китобҳои дарсӣ ва албатта, масъулиятнокӣ ва иродатмандии миллӣ камтар ба чашм мерасад. **Аммо харрӯза кӯдакону наврасон маҳз аз хамин мавод дарс мегиранд.**

Магар дар сӣ сол категорияҳои фонетикӣ, морфологӣ, синтаксисӣ, услубӣ, таркиб ва захираи лугавии забони тоҷикӣ нисбатдараҷа тағйир ёфтанд? Муносибат ба мазмун ва муҳтавои эҷодиёти инсонпарваронаи адабони классикӣ таҳаввулот пайдо кард?

Дуруст. Давра ба давра дар ҳаёти сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ дигаргунӣ ба амал меояд. Ин тағйирот мебоҷад дар асоси усулият дар ҳар соҳа инъикос ёбад.

Модоме ки дарки мутахассис, фарзияи беҳтар ва ҳубтар аз пешинаро пайдо карда наметавонад, магар зарурат барои шикастани он чизе, ки солҳо омода гашта, дар амалия тасдиқи илмӣ пайдо кардааст, ба талаботи ҷаҳонбинӣ, бо андак кӯшиш, мутобиқ кунондани он имкон дорад, нобуд кардани ҷунин ганҷина ба мақсад мувофиқ аст?

Бошад имрӯз олиме, ки дар сатҳи китобҳои дарсии барои мактаби миёна навиштаи донишмандони маъруф – устод Айнӣ, Абдуррауфи Фитрат, Сайид Ризо Ализода, Тӯракул Зехнӣ, Раҳим Хошим, Ҳамид Бақозода, Ҳилол Қаримов, Ҳолик Мирзозода, Шарифҷон Ҳусейнзода, Додочон Тоҷиев, Абдусалом Дехотӣ, Воҳид Асрорӣ, Маҳмадуллоҳ Лутфуллоев, Носирҷон Маъсумӣ, Юрий Бобоев ва бисёр дигарон аз нигоҳи назариявӣ, методологӣ, далелнокии таърихӣ, муносибати системавӣ, сохторӣ, функционалӣ, муқоисавӣ, муқоисавӣ-таърихӣ, мантикӣ, дар асоси ҷаҳонбинии пешқадам ва созида асар офарида тавонад? Дар сурати ҷавоби мусбат, мақолаву асарҳои онон бояд намуна бошанд.

Ба андешаи инҷониб, зарур аст, ки китобҳои дарсии нобигаҳои маъруфро ҳамчун асос, бунёд ба ҳисоб гирифта, бо онҳо «шогирдӣ ва ҳаммуаллифӣ» кард.

Китоби дарсӣ навиштан дар илми тоҷик, анъанаи беш аз садсола дорад. Дар ин ҷода бояд ҷунон сахм гузошт, ки мисли муаллифони номдори пешин «ангушт газидане ба ёрон монад» (*Абусаиди Абдулхайр, асри XI*), на таассуфу афсӯс.

Маҳз мутобиккунонии манфиатҳои ҳар шахс ба манфиатҳои умумимиллӣ эҳсоси бузургии ҳамраъӣ ва ватанпарваронаро эҷод мекунад. Мардумони содaro аз ҳолати бешууроноӣ пойбандӣ ба он зухуроте, ки ба манфиати миллат ва Ватани ӯ нестaнд, бозмедорад, берун меорад.

Манфиати миллӣ ва маорифи динӣ

Вакте суҳан дар бораи манфиатҳои миллӣ меравад, бидуни шак, **таъмини амнияти миллӣ аз лиҳози сиёсӣ – ҳудудӣ, рушди посухгӯ ба ниёзҳои иҷтимоӣ, хифзи фарҳанг ва тамаддуни миллӣ, сатҳу сифати маънавият ва ҷаҳонбинии миллии мувофиқ ба таъмини давлатдорӣ миллӣ, пешбинӣ, сари вақт ошкор ва ҳунсо қардани таҳдидҳои ба амнияти миллӣ ҳатарзо** дар назар дошта мешавад.

Дар ҳар сурат таъмини амният ва инкишофи давлат бидуни ҳосияти меҳварӣ пайдо қардани ҷаҳонбинии миллӣ ба мушкилот рӯ ба рӯ мегардад. Намунаҳои он дар нооромии баъзе кишварҳои минтақа тасдиқи ин гуфтаҳо.

Албатта, фарҳанг зинаи аввали расидан ба манзалати тамаддунии миллат аст. Ва ҷузъи таркибии он маҳсуб мегардад.

Ҷаҳат бехтарин, устувортарин, машхуртарин намунаҳои фарҳангӣ метавонанд воридаи манзалати тамаддунӣ қарданд.

Ҳангоми омӯзиши гузаштаи ҳалқу миллатҳо мафҳумҳои антропология ва таърихӣ мутаносибан истифода мешаванд. Антропология дараҷаи ҷараёни мутобик қардидани ҳалқҳо ба шароити муайяни муҳити табиӣ ва маданӣ меомӯзад. Таърих бошад, доира ва мавзӯи васеи таҳқиқот дорад. Миллатҳоero мавриди омӯзиш қарор медиҳад, ки аз ҷаҳорҷӯбаи мутобикшавии одӣ ба табиату ҷамъият пештар рафтаанд.

Точикон миллати худкифо ва сохибтамаддун хастанд. Ханӯз ду хазор сол кабл, ба холи халке, ки «зи шири шутур хӯрдану сусмор, тахти каёнӣ орзу кардан»-ашро хандида, бо гурур ба истехзо кашидаанд.

Мавзуи омӯзиши таърих халкхоеанд, ки сохиби орзуву ормон ва накшаҳои ояндасоз мебошанд. Ва амалӣ кардани онҳо фархангу хиради ин мардумонро боз ҳам сайкал мебахшад. Зиндагии инсонро ба бехбудӣ ва сулҳу оромӣ раҳнамун мекунад.

Умуман, тасаввурот ва нияту мақсадхое, ки метавонанд як чизи идеалиро ба ғоидаи пешрафти ҳаёти воқеӣ амалӣ гардонанд, барои таърих муҳим мебошанд.

Ормонхое, ки амният ва рушду тараккии миллатро дар шароити рақобатҳои глобалӣ таъмин месозанд, обрӯву манзалати онро дар минтақа ва ҷаҳон таъмин менамоянд, метавонанд, як шакли эътиқод ва боварӣ гарданд.

Дар бисёре аз динҳои милли мақсадгузори барои пешрафти миллат ва кӯшиши амалӣ кардани он як чизи одӣ, муқаррарӣ мисли нафаскашӣ, гардиши хун ва табодули моддаҳо дар организми инсон аст.

Ҳамзамон бо ин, ба роҳибон ва муридони тавсия дода мешавад, ки таҳлилгар бошанд. Омӯзанд, муайян созанд, ки чӣ чизе дар тӯли таърих сабаби пешравӣ ва ё баръакс, боиси қафомонии миллати онҳо дар рақобат бо намоёндагони халқҳо ва дину оинҳои дигар шудааст? Тавсеаи илму маърифат дар эътиқодоти ин динҳои милли муайянкунандаи дараҷаи наздикшавии диндорон ба эътиқодоти Осмонӣ ҳисобида мешавад.

Аз ин рӯ, мо наметавонем ба андешаи баъзе олимони, ки рушду таракки, ҷаҳонбинии давлати миллиро зухуроти муҳтор ва эътиқодоти диниро ҷудо аз он мешуморанд, розӣ шавем.

Истиклолияти давлати миллӣ мафхуми мукаддас аст. Тамоми шаклҳои шуури ҷамъиятӣ дар давлати мустақил ҳуқуқи ҳузур доранд. **Аммо онҳо бояд дар доираи эътироф ва дастгирии манфиатҳои миллӣ, ҳамчун мафхуми мустақили этникӣ – фарҳангӣ, ҳудудию сиёсӣ, шинохт ва ҳифзи арзишҳои аслии тамаддуни миллӣ, эҳсоси дурусти таҳдиду ҳатарҳои дохилию хориҷӣ ба ин ниҳодҳову арзишҳо, таъмини шароити воқеии нигоҳдорӣ ва рушди пояҳои тамаддунӣ амал кунанд.**

Бояд ба инобат гирифт, ки **давлати миллӣ ҳамчун организми зинда дар ҷазо, ҳама вақт таъйиноти гузаштан аз монеаҳоеро дорад.** Чунин мушкilot ҳам дар дохил ва ҳам дар арсаи байналхалқӣ бешуурона ва аксари вақт бошуурона барои ин ниҳод эҷод мешаванд. **Идеяҳои устувори давлатии миллӣ ва субъётиҳои пешбарандандаи он, бояд ҳаммамони ин муассисаи умумимиллӣ - давлат бошанд.**

Ҳодимони дин, ба шарофати истиклолияти давлатӣ, оромиву осудагӣ, имкони риояи қулли қирғонҳои таъйиншудаи ибодатиро доранд. Аз бехтарин шароит ва имконоти василавӣ бархӯрдоранд. **Зарур аст, ки онҳо дар сафи пеши тарғибгарони манфиатҳои миллӣ – ҳамчун омили муҳими шаклгирии ҷаҳонбинии миллӣ бошанд. Дар ин роҳ масъулияти бузургӣ ватандорӣ эҳсос намоянд. Ҳештаншиносӣ ва худшиносии миллиро дар сарғаҳои имондорӣ гузоранд. Бо ягон баҳона, шиор, назария ва ҷаҳонбинӣ, зерӣ шубҳа мондани манфиатҳои миллӣ - амнияти миллӣ ва рушди давлатдорӣ, аз ҷаҳолат беш нест.**

Ҳодисаҳои атроф - дар минтақа ва ҷаҳон, ҳусусан, дар панҷ соли ахир, бори дигар ҳақиқатеро исбот кард: миллатҳои зирак динро пеш оварда, намояндагони миллатҳои ҳурду бузургро сарҷамъ ва дар яқоягӣ ҳокимияти сиёсиро ғасб мекунанд. Чун ба мақсад расиданд, дар тақсими ҳокимият на аз рӯи мазҳаб, тариқату шарият, балки аз диди манфиатҳои этникӣ ва миллӣ амал мекунанд.

Содагии мазҳабӣ, қавмӣ, этникӣ, миллӣ ва ҳизбӣ набояд ба ҳазорсолаҳо идома ёбад. Умқи фикрронӣ ва тавони арзёбӣ дар илму дониш аст:

Киро дар чахон хаст хушу хирад,

Кучо ӯ фиреби замона хӯрад.

(Фирдавсӣ)

Хулоса

Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон хуччати таърихӣ ва ҳидояткунанда барои рушди миллат дар самтҳои ҳаётан муҳимми мамлакат мебошад.

Дар он камолоти инсонӣ, ташаккули ҷаҳонбинии бар пояҳои таърихи миллат ва давлатдорӣ милли бунёдгардида, худшиносӣ ва меҳандӯстӣ, бозпаснигарӣ ва ояндабинӣ бо содабаёнӣ ва ифодаҳои рӯшану фасеҳ ифода гардидаанд.

Паём, ки мисли хамешагӣ, бо суҳанҳои озоду муқоламавӣ сайқал ёфтааст, сарчашмаи бузурги омӯзиш ва баҳрабардорӣ аз мактаби давлатдорӣ Пешвои ҷовидмақоми тоҷикон аст.

Дар ин хуччати роҳнамо, мавқеъ ва манзалати инсон, маданият ва маърифати ӯ тавассути мактабу маориф – ҳамирмоёи ҷавҳари одамон дар шохроҳи андешаи милли ва бунёди давлати милли дар ҷойи аввал меистад.

Дар мамлакат шароити воқеӣ барои рушди маорифи милли, асосан, омода шудааст. Аммо

омили инсонӣ, масъулияти мудирӣ дар соҳаи мафкурасозӣ ҷавобгӯи талаботи замон нест. Натиҷаҳои ғочаборӣ адами тафаккури милли дар ҷаҳонбинӣ теъдоди хангуфти ҷавонон, пайвастанӣ онҳо ба созмонҳои ифротӣ зиддимиллӣ камбуди ният ҷиддӣ дар муносибатҳои ҷамъиятӣ ҷомеаи тоҷик – оила, мактаб, донишгоҳ, корхонаҳо ва муҳит зухур меёбад.

Кори Вазорати маориф, Вазорати фарҳанг, Кумитаи телевизион ва радио, Кумитаи ҷавонон, муассисаҳои марбути тадқиқоти илмӣ Академияи миллии илмҳо, Маркази тадқиқоти стратегӣ, Маркази исломшиносӣ, иттиҳодияҳои эҷодӣ, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ бояд ба шароити «**мубориза барои ҳаёт**» посухгӯ, баробарвазн ба вазъ буда, ғайрияти онҳо ба ҳисоботдиҳӣ, балки ба натиҷагирӣ рағона гардад.

Мебояд таъсиррасонӣ ба ҷаҳонбинӣ насли наврас, ҷавонон, кишрҳои гуногуни аҳоли, на танҳо мувофиқ ва муносиб ба таҳдиди душман, балки пурзӯртар аз он бошад.

Таълим ва тарбия – муътақидгардонӣ ба ҷаҳонбинӣ милли, ҳештаншиносӣ ва ҳуддиносии миллист. Вағарна сарфи беҳудаи вақт аст.

Дар маҷмуи ақидаҳои олам, ки миллатро ба истиклол, ваҳдат, субот, оромӣ ва осудагӣ хидоят мекунад ва рушди мамлакатро таъмин месозанд, идеяи давлати милли, албатта, дар ҷойи аввал мебошад. Ин нуқтаи ҳаётан муҳим дар таълимоти Пешвои миллат нақши муайянкунандагӣ дорад.

Консепсияи давлати милли – маҷмуи ҷаҳонбинӣ ва амалҳои сиёсӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ мебошад, ки дар асоси арзишҳои милли – таърихӣ ва умумибашарӣ бунёд ёфтаанд. Ин таҷрибаи дар амал тасдиқгардидаи миллатҳои пешқадами дунё, собиқаи, ҳадди ақал, ҷорасола дорад.

Ворид гаштан ба таҷбики консепсияи тарбияи ҷаҳонбинӣ милли, ҳуддиносии милли аз муҳимтарин вазифаҳои ҷомеа, аз ҷумла, ҳодимони дин мебошад.

Дар ин раванд олимоне, ки ба навиштани китобҳои дарсӣ чалб карда мешаванд, бояд на танҳо донишманди соҳибтаҷриба, дар байни аҳли илм эътирофгардида, ҳамзамон бочасорат, ҳудогоҳ, ҳештаншинос, ватанпараст, соҳибтаҷбири ҳудушносии миллат, руҳбахш, вассофи руҳи тоҷикият, хирадситой, масъул, афзояндаи гуруҳ ва ифтихори миллии бошанд.

Китоб дар ҳар шакле - назмӣ, насрӣ, илмӣ руҳ, тинат, сифати шахсият ва муаррифгари табиати муаллиф аст. Аз дидгоҳи масъулиятшиносонаи Хочӣ Хусайни Хатлонӣ (1868-1917), ки дар ҳақи Аблқосими Фирдавсӣ гуфтааст, нависандаи китоб офаридгори қаҳрамонҳо ва созандаи руҳи инсонхост:

Ғар намезад суҳан суҳанвари Тус,

Кучо будӣ Кайкубоду Кайковус?

Агар мардум, аъзои ҷомеа дар муқобили эҳсосот ва андешаҳои бегонапарастӣ, ҳуруфотзадагӣ ҳувиёти миллии пайдо накунад, ба таърихи гузаштаи ҳеш, эътиқод ва эҳтироми ғавқулода нагузорад, маҳз бар давлатдорӣи миллии афзалият набахшад, оқибат бозичаи дасти бегонагон хоҳад гашт.

Тоҷикон дар тӯли таърих зиёда аз 13 маротиба (Модҳо, Ҳахоманишиҳо, Портҳо, Кӯшонӣён, Сосонӣён, Ҳайтолиён, Тоҳириён, Сафориён, Сомонӣён, Гуриён, Куртҳои Хирот, Сарбадорҳо, Музаффарӣён)

давлатдорӣ кардаанд. Он дар маҷмӯъ, беш аз 2236 солро дар бар мегирад. Шикасти ин салтанатҳои бузургу ҳурд бо ҳамаи мардум, аъён ва ашрофи ҳуди миллати мо сурат гирифтааст.

Иллати аслии сукути онҳоро ҷаҳолат ташкил меод.

Давлатдории охирони мо низ метавонист ба вартаи нестӣ ва ин дафъа ба садсолаҳои номаълум ба фано равад. Миллати тоҷикро бори дигар ба гуломӣ кашад. Онро ҳам сабаб катъан ҷаҳолат мебуд.

Аммо бо талошҳои ҷоннисоронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат ин давлат барқарор ва пойдор шуд. Акнун даҳсолаи ҷорӣ он огоз ёфт. Донишу маърифат асоси пойдории давлати навин эълон гардид.

Ҳамин тариқ, ҷавҳари Паёми Пешвои миллат дар соҳаи маориф аз тарбияи инсонии ҳудӯҳо, соҳибҳирад, эҳёкунандаи фарҳанг ва ифтихори миллӣ, мардонии пурқурӯ наққор, муқоризу фидокори Ватани мо – Тоҷикистони азиз иборат аст.

С. Ятимов, профессор

Бознашр аз маҷаллаи «Илм ва ҷомеа», №1 (31), соли 2023